

Ticari Kardan Mali Kara Geçiş

Hazırlayan
Sinan TOPAKTAŞ
Vergi Denetmen Yardımcısı

I- KAR KAVRAMI

A- GENEL OLARAK KAR ve Tİ- CARİ KAR MALİ KAR KAV- RAMLARI

Muhasebe ve vergicilik açısından karın tanımı konusunda literatürde, ortak bir tanımlamaya varılamamıştır. Kar farklı şekillerde alınarak tanımlanmıştır. Genel anlamda kar, bir artık değer olarak görülmektedir. Kar hesap dönemi açısından dar ve geniş anlamda iki şekilde tanımlanabilir. Dar anlamda kar; herhangi bir dönem içinde yapılan maaş ve hizmet satışlarının maliyet bedeli ile satış tutarı arasındaki olumlu farktır. Bu tanım işletme giderleri dikkate alınmadığından çok yetersiz kalmaktadır. Geniş anlamda kar; bir işletmenin hesap dönemi başındaki öz sermayesi ile hesap dönemi sonundaki öz sermayesi arasındaki olumlu farktır. Başka bir anlatımla, dönem içinde öz sermayede meydana gelen artıştır.

Ticaret Kanununda gayri safi kar, safi kar, kazanç vb. çok çeşitli kar kavramlarına yer verildiği halde, açık bir kar tanımına rastlanmamaktadır. Diğer taraftan karın yıllık bilanço'ya göre tespit ve hesap edileceği hükmüne yer verilmiştir. (TTK. Md.457) Bu bakımdan ticaret hukuku açısından kar, Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda, muhasebe

ilke ve esaslarına göre vergi kanunlarındaki sınırlamalar dikkate alınmaksızın hazırlanan yıllık bilanço ve kar zarar cetveline göre tespit edilen kar şeklinde açıklanabilir.

Vergi hukukunda kar, belli bir zaman aralığında(takvim yılı veya hesap dönemi) bir gerçek veya tüzel kişinin sahip oldukları varlıklarında meydana gelen artış olarak ele alınmaktadır.Bu yaklaşım 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun birinci maddesinde gelir, "bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır." Şeklinde ifadesini bulmuştur. Aynı Kanunun ikinci maddesinde gelirin unsurları belirtilmiştir. Bunlar;

- 1- Ticaret kazançları,
- 2- Zirai kazançlar,
- 3- Ücretler,
- 4-Serbest meslek kazançları,
- 5-Menkul sermaye iradı,
- 6-Gayrimenkul sermaye iradı,
- 7-Sair kazanç ve iratlar.

Yukarıda kar konusu Ticaret Hukuku ve Vergi Hukuku açısından ele alınarak açıklandı. Kar kavramını Ticaret ve Vergi Hukuku yönünden incelediğimizde karşımıza Ticari Kar-Mali Kar kavramları çıkmaktadır.Bilindiği üzere uygulamada Ticari kara Muhasebe karı da denilmektedir. Mali kar ise, belli bir dönemde yürürlükte bulunan vergi kanunları, hükümleri dikkate alınarak tespit olunan ve ödenmesi gereken verginin hesaplanmasında esas alınan kar olarak tanımlanmaktadır.Mali Karın tespiti için öncelikle Ticari Karın (Muhasebe Karı)belirlenmesi gerekmektedir. Daha sonra mali konulardaki sınırlayıcı hükümler dikkate alınarak Mali Kar belirlenir.

Ticari Kar ile Mali Kar tanımlarının farklılığı ve hangi geliri kapsayacağı konusunda muhasebe ve vergicilik açısından bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bunun sebebi Gelir(kar) sözcülüğünün anlamının statik olmayıp dinamik olmasıdır. Gelir (kar) kavramı sürekli değişim içindedir.Ekonomik anlamda gelir, bir kimsenin belirli bir dönemde milli hasılaya katkısı karşılığında sağladığı iktisadi değerlerdir. Türk vergi sisteminde ise vergilenebilir gelir(mali kar), gelirin tanımından ziyade G.V.K'nun 2.maddesinde sayılan yedi gelir unsuru dikkate alınarak belirlenir.Ticari ve Mali Kar ayırımına yol açan nedenlerden

başlıcaları kanunen kabul edilmeyen giderler, muafiyet ve istisnalar, değerlendirme farklılıkları, amortisman ve karşılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

II- TİCARİ KARDAN MALİ KARA GEÇİŞ

Muhasebe Uygulama Genel Tebliğinin, uygulamaya başlandığı 1994 yılına kadar, işletmeler aynı hesap dönemi için farklı bilanço düzenlemek zorundaydılar. Bunlar Ticari bilanço ve Mali bilanço idi. Ticari Bilanço: İşletmelerin Ticaret Hukuku ve Sermaye Piyasasında faaliyet gösteren Anonim ortaklıklar ve yardımcı kuruluşlara Sermaye Piyasası mevzuatı hükümlerini de göz önüne alarak düzenledikleri bilançodur. Mali Bilanço: İşletmelerin Vergi Hukuku kurallarını göz önüne alarak düzenledikleri bilançodur. Bir işletmenin, aynı yıl için farklı bilanço düzenlemesi bir zorunluluktan kaynaklanmaktaydı. Çünkü işletme karı, Ticaret hukuku ve SPK mevzuatında kar dağıtımını açısından, Vergi Kanunlarında ise vergilemenin bazı yönlerinden ele alınmıştır. Bundan ötürüdür ki işletmeler öncelikle Ticaret Hukuku prensipleri doğrultusunda hazırladıkları bilançolarda vergi ve benzeri, yükümlülükler öncesi karı saptamakta daha sonra vergi kanunlarının öngördüğü hükümler çerçevesinde gerekli düzeltmeleri yapmak suretiyle mali bilançolarını düzenlemekteydiler.

Nitekim Gelir Vergisi Kanunu'nun, 38.maddesinde Ticari kazancın dönembaşı ve dönem sonu özsermayeler arasındaki olumlu fark olduğu, ancak vergiye tabi kazancın saptanması sırasında VUK'un değerlemeye ait hükümleri ile GVK'nın 40'inci maddelerinin de esas alınacağı belirtilmek suretiyle Ticari bilanço Mali bilanço ayrımı açık bir şekilde ortaya konmuştur. Ticari Bilanço - Mali Bilanço ve bu bilançolara göre oluşan Ticari kar Mali kar ayrımının Ticaret Hukuku, SPK mevzuatı ve Vergi Kanunlarının bazı konulara farklı yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır.

Bu yaklaşımlara kısaca bakacak olursak;

1-Değerleme Hükümlerindeki Farklılık

Ticaret Hukuku, işletme bilançolarına dahil varlıkların değerlendirme ölçülerini çok kesin hatlarla çerçevelememiş, üst sınırı belli etmek yoluyla işletmeleri diledikleri değerlendirme ölçülerini uygulamakta serbest bırakmıştır. (TTK.Md.75)

Ticaret Hukuku'nun bu esnekliğe karşılık VUK'un bilanço düzenlemesinde uyulması gereken değerlendirme ölçülerini ve değerlemenin alt sınırını kesin

hatlarla çizmiştir. Bu nedenle Ticaret Hukuku prensiplerine göre düzenlenen bilançolarda değişken karlar saptama olanağı mevcut iken, Vergi Kanunlarına göre düzenlenen bilançolardaki kar sabit kalmaktadır. İşletme varlıkları VUK'un değerlendirme hükümleri dışında bir ölçüye göre değerlemişse bu değerler VUK'a göre saptanan değer arasındaki fark dönem karına yansıtılmalıdır. Bu yansıtma duruma göre ilave yada indirim şeklinde olabilecektir.

2-Vergi Kanunları Bazı Harcamaları Karın Tespitinde Gider Olarak Kabul Etmemektedir

Ticari bilanço açısından işletmelerin faaliyeti ile ilgili yaptığı her türlü harcama karın tespitinde indirim konusu yapılacak bir giderdir. Oysa mali bilanço açısından bazı harcamaların kardan indirimi kabul edilmez. Yıl içinde işletme kayıtlarında gider olarak işlem gören ancak, Vergi yasalarının indirimlerine izin vermediği gider varsa, bu giderler dönem karına eklenmelidir.

3-Amortisman Konusundaki Farklılık

Ticaret Hukuku amortisman hükümleri açısından oldukça esneklerdir. TTK'nın 460'ıncı maddesi İktisadi Kıymetler üzerinden "... halin icabına göre münasip olan..." oranda amortisman ayrılmasını öngörmektedir. Oysa VUK ile amortisman oranlarının üst sınırı belirlenmiştir. Buna göre, işletmeler ticari karını saptarken amortisman politikalarına bağlı olarak vergi kanunları ile getirilen üst sınıra bağlı olmaksızın amortisman ayırabileceklerdir. Ancak, Ticari kardan Mali kara geçerken Vergi Kanunlarıyla belirlenen üst sınırı aşan amortisman hisselerini gider olarak dikkate alamayacaklardır. Öte yanda Ticari kar açısından üst sınırın altında bir oranda amortisman ayırmış iseler, kar açısından üst sınırı dikkate almaları da mümkün olacaktır.

4-Karşılıklar ve Reeskont İşlemleri Farklılıkları

Ticaret Hukuku, işletmeleri meydana gelen veya gelmesi beklenen fakat kesin miktarı tahmin edilemeyen belli değer azalışları veya zararları karşılamak için ayrılması konusunda zorunlu tutmaktadır. Oysa Vergi Hukukunda bir yandan işletmeler karşılık ayrılması konusunda zorunlu tutulmaz iken bir yandan da ayrılacak karşılıklar sınırlandırılmıştır. VUK'a göre reeskont işlemi zorunlu değildir. Ancak, VUK'un 285. maddesine göre 3239 sayılı yasa ile eklenen fıkra uyarınca alacak senetlerini reeskonta tabi tutan yükümlüler, borç senetlerini de mutlaka reeskonta tabi tutmak zorundadırlar. Diğer taraftan banka ve sigorta şirketleri borçlarını mutlaka reeskont işlemine tabi tutmak zorundadırlar.

5-Vergiden Bağışık(Vergiden İstisna)Gelir Unsurları ve İndirimler

İşletmeler giderlerinde olduğu gibi, Vergiden bağışık "olsun/olmasın" tüm gelirlerini elde ettiklerinde SPK ve THP (Tekdüzen Hesap Planı) gereği, niteliklerine uygun "Gelir Hesapları" nda izlemek zorundadırlar dönem sonunda da gelir hesaplarındaki tutarları 690 Dönem Karı veya Zararı hesabına aktarırlar böylece dönem gelirlerinin tamamı tek hesapta toplanmış ve giderlerle karşılaştırılmış olur.Vergi Yasaları çeşitli nedenlerle kimi gelirleri vergi dışı tutmuştur. Dönem karı vergilendirilirken, söz konusu gelirlerden dönem karına alınanlar varsa bunların mali karın saptanması aşamasında, Ticari kardan indirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda yapılan genel açıklamalar çerçevesinde, söz konusu farklılıkları sırasıyla irdeleyelim;

A- DEĞERLEME FARKLILIKLARININ MALİ KARA ETKİSİ

İşletmeler, bir yandan sahip oldukları varlıkları TTK açısından "Değerleme günü" değerleriyle değerleyerek bilançolarına almak durumunda iken; diğer yandan da VUK'un varlıkların değerlendirilmesine yönelik düzenlenmesine uymak durumundadırlar. VUK'un değerlemeye yönelik hükümleri dikkate alınmadan vergi matrahının (Mali Karın) saptanması olanaksızdır.

Bu durumda işletmeler, varlıklarını değerlendirme aşamasında, vergi matrahının saptanmasına yönelik olarak aşağıdaki çalışmaları yapmak zorundadırlar. İşletmeler varlıklarını VUK hükümleri dışında değerlemişlerse; bu değerlerle VUK'a göre saptanacak değerler (VUK.Md.260-290 arası) arasındaki farkı saptayıp dönem karına yansıtmak zorundadırlar. Bu yansıtma, duruma göre; değerlendirme farkını dönem karına eklemek şeklinde olabileceği gibi dönem karından indirmek şeklinde de olabilecektir.Yukarıda söylediklerimizi şekillerle ifade edecek olursak;

Aktifin Net Değeri 3.000	-	Aktifin Net Değeri 3.000	+	Değerleme Farkı (-)
VUK'a göre varlıkların Vergisel Değeri		TTK/SPK'ya göre varlıkların kayıtlı değeri		Değerleme Farkı (-)

Aktifteki varlıklar VUK'a daha yüksek değerlendirilmişlerdir. İşletme vergi matrahını saptarken bu değerlendirme farkını dönem karından indirmek yoluyla işleme tabi tutacaktır.

Örnek: Şirketin dönem karı: 7.000.000.000 TL. olduğu varsayılırsa,

Dönem Karı	7.000.000.000
Değerleme Farkı	<u>(-)500.000.000</u>
Vergi Matrahı	6.500.000.000 TL. olacaktır.
(Mali Kar)	

Değerleme farkı ilave şeklinde de sonuçlanabilir.

Aktifin Net Değeri 3.000	-	Aktifin Net Değeri 3.000	+	Değerleme Farkı (-) 500
VUK'a göre varlıkların Vergisel Değeri		TTK/SPK'ya göre varlıkların kayıtlı değeri		Matraha ilave edilecek fark

Aktifteki varlıklar VUK'a göre düşük değerlendirilmişlerdir. İşletme vergi matrahını saptarken bu değerlendirme dönem karına eklemek şeklinde işleme tabi tutacaktır.

Örnek: Şirketin dönem karının 7.000.000.000 TL. olduğu varsayılırsa,

Dönem Karı	7.000.000.000
Değerleme Farkı	<u>(+) 500.000.000</u>
Vergi Matrahı	7.500.000.000 TL. olacaktır.
(Mali Kar)	

Eğer işletme varlıklarını VUK'un değerlendirme hükümlerine göre değerlemişse, yada kullandığı değerlendirme ölçüsüyle arasında bir fark yoksa; o zaman değerlendirme açısından dönem kar'ı vergi matrahının aynısı olacaktır. Bu durumda dönem karına ilave veya dönem karında indirim söz konusu olmayacaktır.

Yani; Dönem Ticari karı = Vergi matrahı (Mali kar) olacaktır.

B- VERGİ KANUNLARINCA GİDER OLARAK KABUL EDİLMEYEN ÖDEMELER ve MALİ KARA ETKİSİ

Bilindiği üzere sözlük anlamı ile "Gider" bir iş için yapılan tüm harcamaları ifade eder. Gerçek kişi ve kurumlar ile dar mükellef kurumlarını kazançlarının belirlenmesinde ve vergi matrahının (Mali karın) tespitinde tüm harcamaların indirilecek gider olarak kabulü mümkün değildir. dolayısıyla, gider olarak yapılan harcamalardan hangilerinin kanunen kabul edilebilir gider olacağının belirlenmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu sebeple 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 40 ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 14.maddesinde

hangi gider veya harcamaların indirilebilir olduğunu ve yine GVK'nın 41 ve 90 ile KVK'nın 15.maddesinde "İndirim Kabul Edilmeyen" ödeme ve giderleri ana hatları ile belirlenmiştir.

Görüldüğü üzere GVK'nın 40.maddesinde "İndirilecek Giderler" tasnifi yapılmış 41 ve 90.maddelerinde ise "İndirim Kabul Edilmeyen Giderler" in neler olduğu sayılmıştır. Bu hükümlere paralel olarak KVK'nın 14.maddesinde, Ticari kazanç gibi hesaplanacak kurum kazancının tespitinde temel yasa maddesi olan GVK'nın 40.maddesindeki indirim kabul edilen giderlere ilaveten mükelleflerin ayrıca hasılatтан indirilebileceği giderler belirlendikten sonra 15.maddesinde de GVK'nın 41.maddesindeki "Gider Kabul Edilmeyen Ödemeler" e ilaveten hangi indirimleri kabul edilmeyeceği belirtilmek suretiyle kazancın tespitinde kabul edilen gider ve indirimlerin çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

1- Gelir Vergisi Ve Kurumlar Vergisi Ve Diğer Kanunlarda Gider Olarak Kabul Edilmeyen Ödemeler

Mükelleflerce yapılan harcamaların gider yazılabilmesi için yapılan harcamanın tevsik edilebilmesi, maliyet unsuru olmaması ve ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için yapılmış olması gerekmektedir.Vergi Usul Kanunu'nun 227. maddesi uyarınca mükellefler, kanunda aksine bir hüküm olmadıkça (Gelir vergisi kanununun 40/1 maddesindeki götürü gider uygulamasında olduğu gibi) kayıtlarını tevsik (ispat) etmek zorundadırlar.Bu ispatın hangi belgelerle yapılması gerektiği yine vergi usul kanununda belirlenmiş bulunmaktadır.Buna göre mükellefler, kayıtlarını fatura, perakende satış vesikaları, gider pusulası müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu, ücret bordrosu ve kanunda sayılan diğer evrak vesikalarla ispat edilmektedirler.

Mükelleflerce satın alınan veya imal edilen emtia için yapılan harcamalar maliyet unsurunu oluşturmakta olup,bu harcamalar söz konusu malların maliyeti olarak ilgili hesaplarında yer alır. Hesap dönemi itibariyle bu mal satılmamış ise söz konusu maliyet unsuru bilançonun aktifinde stoklar arasında gösterilecek, satılıncaya kadar stokta görünmeye devam edecektir. İlgili emtia satıldığında elde edilen kazancın hesabında söz konusu maliyet unsuru giderleştirilerek kazancın tespitinde dikkate alınacaktır. Dolayısıyla ticari emtia için yapılan harcamaların giderleştirilebilmesi ancak emtianın satılmış olmasına bağlı olacaktır.

Mükelleflerin yaptıkları bu harcamayı ticari kazancın tespitinde gider olarak dikkate alabilmesi için gerekli olan diğer bir şart ise;

Gelir Vergisi Kanunu'nun 41'inci maddesinde sayılan ve kanunen kabul edilmeyen gider olarak nitelendirilen harcamalar içinde yer almaması gerektiğidir. Bunlar ticari kazancın elde edilmesi ve idame edilmesi ile ilgili harcamalar olarak değerlendirilirse bile ticari kazancın tespitinde gider olarak dikkate alınamaz.

Aşağıda GVK, KVK, ve diğer vergi kanunlarında ticari kazancın tespitinde gider olarak indirilemeyecek olan harcamalar maddeler halinde sayılmıştır.

a- Gelir Vergisi Matrahının Tespitinde Gider Kabul Edilmeyen Ödemeler

1-Teşebbüs Sahibi İle Eşinin Ve Çocuklarının İşletmeden Çektikleri Paralar Veya Aynen Aldıkları Sair Değerler

2-Teşebbüs Sahibinin Kendisine, Eşine, Çocuklarına İşletmeden Ödenen Aylıklar,Ücretler, İkramiyeler, Komisyonlar ve Tazminatlar

3-Teşebbüs Sahibinin işletmeye koyduğu Sermaye İçin Yürütülecek Faizler

4-Teşebbüs Sahibinin Eşinin ve Küçük Çocuklarının İşletmede Cari Hesap veya Diğer Şekillerdeki Alacakları Üzerinden Yürütülecek Faizler

5-Vergi, Ceza,Gecikme Zammı ve Faizleri ile Tazminatları

6-Bazı Reklam ve İlan Giderleri

7-Motorlu Deniz ve Hava Taşıtlarına Ait Amortisman ve Diğer Giderler

8-Finansman Gider Kısıtlaması

9-Medya Kuruluşları Tarafından Ödenen Tazminatlar

10-Özel İşlem Vergisi ve Özel İletişim Vergisi

11-Hesaplanan ve İndirilebilecek KDV

12-Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu Uyarınca Ödenen Bazı Vergi ve Cezaları

13-SSK'ya Fiilen Ödenmeyen Sigorta Primleri

14-Çalınan İktisadi Kıymetler

b. Kurumlar Vergisi Matrahının Tespitinde, Gider Olarak Kabul Edilmeyen Ödemeler

- 1-Özsermaye Üzerinden Ödenen Veya Hesaplanan Faizler
- 2-Örtülü Sermaye Üzerinden Ödenen Veya Hesaplanan Faizler
- 3-Sermaye Şirketlerince Dağıtılan Örtülü Kazançlar
- 4- İhtiyat Akçeleri
- 5- Dar Mükellefiyete Tabi Kurumlarda Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler
- 6-Ödenen Vergi, Para ve Vergi Cezaları ile Gecikme Zamları ve Faizleri
- 7-Menkul Kıymet Satışından Doğan Zararlar, Ödenen Komisyonlar ve Diğer Giderler
- 8-Finansman Gider Kısıtlaması, bazı Reklam Giderleri ve Deniz ve Hava Taşıtlarına Ait Amortisman ve Diğer Giderler
- 14-Medya Kuruluşları Tarafından Ödenen Tazminatlar
- 9-Kurumlar Vergisinden İstisna Edilen Kazançlara İlişkin Yapılan Ödemeler
- 10- Kıdem Tazminatı Karşılıkları
- 11-Sermaye Piyasası Kanununa Göre Ayrılan Karşılıklar
- 12-Kanuni Sınırları Aşan Bağış ve Yardımlar
- 13-Gelir Vergisi Bölümünde Açıklanan ve Aynı Zamanda Kurumlar Vergisi Matrahının Tespitinde de K.K.E.G olarak Dikkate Alınması Gereken Ödemeler

c- Vergi Yasalarınca İndirimine İzin Verilmeyen Giderlerin Mali Kara Etkisi

Yukarıdaki bölümlerde Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisin' de gider olarak kabul edilmeyen ödemeler açıklandı. Şimdi söz konusu giderlerin mali kar' a etkisini belirtelim. THPY' ye göre; işletmeler, vergi yasalarının "indirimine izin vermediği" giderlerini yıl içinde sonuç hesaplarına yansıtmak durumundadırlar. Ancak vergi yasalarınca indirimine izin verilmeyen bu giderler daha sonra vergilendirme aşamasında dönem karına (Ticari Kâra) eklemek yoluyla vergi matrahı (Mali Kar) saptanacaktır.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde düzenlenen hesap pla-

nında K.K.E.G hesabı yer almıştır. Çünkü hesap planı ile mali kar değil ticari kar tespit edilmektedir. Ticari kar açısından da her türlü gider ve saptanması da dikkate alınmak zorundadır.

Bu nedenle işletmeler faaliyetleri ile ilgili bütün giderleri hesap planında öngörülen hesaplara kaydedecekler ve bunları ticari karın tespitinde dikkate alacaklardır. Ancak vergi beyannamesi verilirken şayet var ise, vergi kanunları tarafından kabul edilmeyen giderlerini tespit edecekler ve bu giderleri beyannamelerinde " kanunen kabul edilmeyen giderler" sütununda göstermek yoluyla vergiye tabi kazançlarının hesabında dikkate alacaklardır.

C- AMORTİSMANLAR KONUSUNDAKİ FARKLILIKLAR

Vergi Hukukunda işletmelerin ayıracakları amortismanların usul ve esasları belli edilmiştir. Türk Ticaret Kanunu ile muhasebe ilkelerine göre işletmeler durumlarına uygun amortisman ayırmakta serbesttirler. Bu durumda işletmeler vergi yasalarında belirtilen üst sınırı aşmayan miktarlarda amortisman ayırabilirler. VUK'a göre amortisman oranı %20'i geçemez. Vergi yasalarında üst sınır belirlendiğine göre, bunun üzerinde ayrılan amortisman miktarları gider kabul edilmeyecek ve mali kara ilave edilecektir.

Vergi yasalarına uygun olmayan bir amortisman yöntemi seçilip uygulandığında, vergi hükümlerinin üzerinde bir amortisman miktarı hesaplanmış ise aradaki fark gider olarak yazılamaz ve vergi matrahından düşülemez.

VUK'un normal amortisman başlıklı 315. maddesinde; "mükellefler amortismanına tabi iktisadi kıymetlerinin değerini %20 nispetinden fazla olmamak üzere, serbestçe tespit ettikleri nispetler üzerinden yok ederler." hükmü yer almaktadır. Söz konusu kanunun azalan bakiyeler usulüyle amortisman başlıklı 316'ncı maddesinin ikinci fıkrasında, "Bu usulde uygulanacak amortisman nispeti %40'ı geçmemek üzere normal amortisman nispetinin iki katıdır." Denilmektedir. Aynı maddenin 3'üncü fıkrasında ise; "bu usulde amortisman süresi normal amortisman nispetlerine göre hesaplanır." denilmektedir.

İşletmeler yukarıda belirlenen oranlar nispetinde, bu oranlar aşılmamak suretiyle normal ve azalan bakiyeler usulünce istedikleri oranda amortisman ayırabilirler.

Ancak, MSUGT' ye baktığımızda tek düzen muhasebe sistemindeki "Eko-

nomik ömür ilkesi"ne göre ayrılan ve yukarıda belirtilen oranları aşan amortisman uygulamaları vergi kanunlarıncı kabul edilmez.

Ticaret Hukuku amortisman hükümleri açısından oldukça esnektir. TTK'nın 460. maddesi iktisadi kıymetler üzerinden "...halin icabına göre münasip olan ..."oranda amortisman ayrılmasını öngörmektedir. Oysa, VUK ile amortisman oranlarının üst sınırı belirlenmiştir. Buna göre, işletmeler ticari karlarını saklarken amortisman politikalarına bağılı olarak vergi kanunlarıyla getirilen üst sınıra bağılı olmaksızın amortisman ayırabileceklerdir. ancak ticari kardan mali kara geçerken vergi kanunlarıyla belirlenen üst sınır aşan amortisman hisselerini gider olarak dikkate alamayacaklardır. Öte yandan ticari kar açısından üst sınırın altında bir oranda amortisman ayırmış iseler mali kar açısından üst sınırı dikkate almaları da mümkün olacaktır.

Amortisman Mali Kara Etkisi

İşletmeler, aktiflerindeki duran varlıklarını gerçek değer üzerinden göstermek durumundadırlar. (TTK.Md.75) bu amaçla duran varlıklar için vergi yasalarında belirtilen oranların üzerinde amortisman ayırabilirler. Bu amortismanları da "Gider" olarak kayıtlarına yansıtabilirler. Ancak, yukarıda da belirtildiğı gibi işletmeler ticari kardan mali kara geçerken vergi kanunlarıncı belirlenen üst sınırı aşan amortisman hisselerini gider olarak ele alamazlar yani, VUK hükümlerinden fazla ayrılan ve gider yazılan bu tür amortisman farklarının saptanıp vergi matrahının (mali karın) tespiti aşamasında dönem karına (ticari kara) ilave edilmesi gerekir.

D- KARŞILIKLAR VE REESKONT İŞLEMLERİ FARKLILIKLARI

Karşılıklar, VUK'un değerlemeye ilişkin hükümlerinin yer aldığı bölümde 288'nci maddede düzenlenmiştir. Buna göre karşılık, hasıl olan ve usulü beklenen fakat miktarı katıyetle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyetini arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben ayrılan meblağlara denir. Karşılıklar mukayyet(kayıtlı) değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.

Herhangi bir hususta karşılık ayırıp bunu vergisel açıdan gider olarak muhasebeleştirebilmek için söz konusu karşılığın vergi yasasında özel olarak düzenlenmiş olması gerekmektedir. Yoksa bu genel tanımdaki şartları taşıyor olması o karşılığın vergi yasaları açısından gider olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmaz.

Reeskont işlemleri VUK'a göre zorunlu değildir. ancak, VUK'un 285. maddesine 3239 sayılı yasa ile eklenen fıkra uyarınca alacak senetlerini reeskonta tabi tutan hükümler, borç senetlerini de mutlaka reeskonta tabi tutmak zorundadırlar. Diğer taraftan banka ve sigorta şirketleri borçlarını mutlaka reeskont işlemine tabi tutmak zorundadırlar. Ticari kardan mali kara ulaşırken karşılıklar ve reeskont işlemlerinde yapılması gereken düzeltmelerle ilgili hesaplar aşağıdaki gibidir.

- Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı
- Alacak Ve Borç Senetleri Reeskontu
- Vadeli Çeklerde Reeskont
- Şüpheli Alacaklar Karşılığı
- Stok Değer Düşüklüğü
- Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı
- Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı
- İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı
- Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı
- Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı
- Kıdem Tazminatı Karşılığı

E- VERGİDEN BAĞIŞIK (VERGİDEN İSTİSNA) GELİR UNSURLARI ve İNDİRİMLER

Ülkemizde son yıllarda uygulanan ekonomik, mali ve siyasi politikalar özel sektörü ve özel girişimi özendirici, geliştirici ve teşvik edici önlemleri içermektedir. Ekonomik sorunların aşılması, kurumlaşmanın sağlanması, döviz kazandırıcı yatırımların hızlandırılması ve ihracatın geliştirilmesi özel sektör öncülüğünde ele alınmaktadır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için işletmelerin elde ettikleri kazançlar belli koşulların varlığı halinde ilgili kanunlarda belirtilen miktarlarda vergi dışı bırakılmaktadır.

Genel anlamda istisna, vergi kanunları hükümleri dahilinde vergiye tabi tutulması gereken bir kısım gelirlerin, aynı vergi kanunları hükümlerine göre vergi dışında bırakılmasıdır.

Bir başka anlatımla istisna, vergi kanunları hükümleri içinde esasen ver-

gilendirilmesi gereken belirli bir kısım vergi konularının(kişiler değil)aynı kanun hükümlerine göre vergi dışı bırakılmasıdır.

Getirilen istisnalarla işletmelerin vergi yükleri azaltılmış olmakla birlikte, sermaye birikimlerinin sağlanarak yeni yatırımların yapılmasına olanak tanınmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca kurumlar vergisi kanunu ile vergiden istisna edilen bazı kazançlar, gelir vergisi yasasına göre stopaja tabi tutularak tamamen vergi dışı bırakılmamıştır. İstisnalar uygulama durumlarına göre geçici ve devamlı olmak üzere ikiye ayrılarak aşağıda incelenecektir. Geçici istisnalar belli bir süre sonra mali kara ilave edilerek vergi matrahına dahil edilir. Devamlı istisnalar ise hiçbir zaman mali kara ilave edilmezler.

1- Geçici İstisnalar

Geçici istisnalar kanunda belirtilen sürelerle sınırlı olarak uygulanırlar. Bu nedenle ödenmesi gereken vergiyi bir süre erteleyen istisnalardır. Geçici istisnalar özü itibariyle bir vergi ertelemesidir. Kanunda belirtilen süreler doğrultusunda kar' a eklenecek vergi matrahına dahil edilirler. Aşağıda belirtilen istisnalar bu tür istisnalardandır.

- Yenileme Fonu (VUK Madde 328)
- Vazgeçilen Alacaklar (VUK. 324..Md)
- Maliyet Bedelinin Arttırılması (Eskalasyon)
- Prekont Uygulaması (Alaca ve Borç Senetleri Reeskontu)

2-Devamlı İstisnalar

Devamlı istisnalar belirli bir süreyle sınırlı olmayan, istisna nedeniyle işletmelerin mali karında meydana gelen eksilmelerin sonraki dönemlerde ilavesini gerektirmeyen vergi istisnalarıdır. Örneğin; yatırım indirimi, iştirak kazançları vb. istisnalar nedeniyle ilgili dönemlerde mali kardan yapılan indirimler nedeniyle eksik vergi ödemeleri ileri ki yıllarda telafi ettirilmezler. Bu istisnalar nedeniyle sağlanan vergi avantajları kalıcıdır. Ticari kar ve mali kar arasında önemli farklılıklara yol açan sürekli istisnalar aşağıda sıralanmıştır.

- İştirak Kazançları İstisnası (KVK 8/1)
- Risturn İstisnası (KVK 8/2)
- Yatırım Fonları ve Yatırım Ortaklıklarına İlişkin İstisna(KVK 8/4)

-Rüçhan Hakkı Satışı ve Emisyon Prim İstisnası(KVK 8/5)

-Yatırım İndirimi İstisnası (GVK Ek 1-6)

. Eğitim, Sağlık ve Spor Tesislerine ilişkin İstisna

-İştirak Hisseleri veya Gayrimenkullerin Satışı ile Üretim Turizm Tesislerinin Aynı Sermaye Olarak Konulmasından Doğan Kazançlara İlişkin İstisna

-Yurt Dışında Yapılan İnşaat, Onarma, Montaj İşleri ve Teknik Hizmetlerden Sağlanan Kazançlara İlişkin İstisna

-Banka ve Özel Finans Kurumlarına Devir ve Birleşme Halinde Tanınan İstisna

-Bankalara ve Özel Finans Kurumlarına Borçlu Şirketlere Tanınan İstisna

Diğer Kanunlar Uyarınca Kurumlar Vergisinden İstisna Edilen Kazançlara İlişkin İstisna

-Türk Uluslararası Gemi Siciline Kayıtlı Gemilerin İşletilmesinden ve Devrinden Elde Edilecek Kazançlara İlişkin İstisna :

-Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesine İlişkin İstisna

-Teknoloji geliştirme bölgelerinde yapılan faaliyetlere tanınan istisna

-Serbest Bölgelerde Elde Edilen Kazançlara Tanınan İstisna

-Uluslararası Anlaşmalarla Sağlanan İstisnalar ve Uluslararası Kurumlara Tanınan İstisnalar

-Uluslararası Anlaşmalarla Sağlanan İstisnalar ve Uluslararası Kurumlara Tanınan İstisnalar

ÖRNEK UYGULAMA

UMUT FAKİR İŞLETMESİ 'nin 01/01/2002-31/12/2002 dönemi gelir tablosunda ticari karı 4.000.000.000 liradır. Ticari karın belirlenmesine yönelik hesapların büyük defter ve yardımcı defter kayıtlarının vergi mevzuatı hükümleri göz önüne alınarak yapılan incelemede aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir.(Mükellef maliyet hesaplarını 7/B seçeneğine göre tutmaktadır).

1) İşletme geçici yatırım amacıyla yıl içinde hisse senedi satın almıştır. Söz konusu hisse senetlerinin 31/12/2002 tarihi itibarıyla piyasalarda alış bedelinin

altında olması nedeniyle aşağıdaki kayıtlarla 75.000.000 liralık karşılık ayrıldığı belirlenmiştir.

31/12/2002	
654 KARŞILIK GİDERLERİ HS.	75.000.000.-
654. 02 Hisse Sen.Krş.	
119 MENKUL KIYMETLER	
DEĞER DÜŞ. KRŞ. HS	75.000.000
119. 03 Hisse Sen. D. D. Krş	

Yapılan incelemede işlemin MSUGT'de yer alan muhafazakarlık kavramına uygun olduğu ancak VUK hükümlerine göre bu karşılığın gider olmayacağı, giderin gerçekleşmesi gerektiğine dikkat çekilmekte ve kanunen kabul edilmeyen gider olmaktadır.

2) Amortisman gideri ile ilgili olarak aşağıdaki husus tespit edilmiştir.

2001 yılında alınan ve maliyeti 100.000.000 lira olan demirbaş kullanım süresi 2 yıl olarak belirlenmiş ve 31/12/2002 tarihi itibarıyla azalan bakiyeler yöntemine göre tamamı amorti edilmiştir. İşlemle ilgili olarak aşağıdaki kayıtlar yapılmıştır.

31/12/2002	
796 AMORT. VE TÜKENME	50.000.000.-
PAYLARI HS.	
796. 631. 02 Demirbaş Amortismanları	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	50.000.000
257. 02 Bir Demirbaş Amortismanı	

31/12/2002	
631 PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞ.	50.000.000.-
GİDERLERİ HS.	
631.02 Amort. Gid.	
798 GİDER ÇEŞİTLERİ YAN.HS.	50.000.000
798.796.02 Amortisman Gid. Y. Hs.	

Vergi mevzuatı gereğince işlemde 2002 yılı için ayrılması gereken amortisman miktarı 25.000.000 TL.dir. (VUK.Md.315) Dolayısıyla 25.000.000 liralık amortisman gideri kanunen kabul edilmeyen bir giderdir. Bildirimde pazarlama satış ve dağıtım giderlerine ilave edilecektir

3) 2002 yılı Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül aylarına ait tahakkuk etmiş

ancak henüz ödenmemiş 100.000.000 liralık sosyal sigorta prim borcu tespit edilmiştir. Yapılan incelemelerde SSK Primlerinin 35.000.000 liralık kısmının genel yönetim gideri hesabına 35.000.000 liralık kısmının pazarlama satış ve dağıtım giderleri hesabına yansıtıldığı belirlenmiştir.

Gelir Vergisi Genel Tebliği Seri No 174 (R.G.T. 19 Şubat 1994 s.21854)'e göre SSK Primlerinin ödenmeyen kısımlarının gider olamayacağı dolayısıyla 100.000.000 liralık SSK Prim borcunun kanunen kabul edilmeyen bir gider olduğu belirlenmiştir.

4) 31/12/2002 tarihi itibarıyla çalıştırılmakta olan 15 işçi için aşağıdaki kayıtlarla Kıdem Tazminatı ayrıldığı tespit edilmiştir.

31/12/2002	
791 İŞÇİ ÜCRET VE GİD. HS.	150.000.000.-
791.631.10 Kıdem Tazminatı	50.000.000.-
791.632.10 Kıdem Tazminatı	100.000.000.-
472 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI HS.	150.000.000.-
31/12/2002	
631 PAZ. SATIŞ DAĞITIM GİD.HS.	50.000.000.-
632 GENEL YÖNETİM GİD.HS.	100.000.000.-
798 GİDER ÇEŞİTLERİ YANSITMA HS.	150.000.000.-
798.791. İşçi Ücret ve Giderleri	

Vergi mevzuatı kıdem tazminatının fiilen ödendiğinde gider yazılması kabul etmekte, karşılık ayrılarak gider yazılmasını kabul etmemektedir. Dolayısıyla Kıdem Tazminatı karşılığı olarak gider yazılan tutarla ilgili hesaplara ilave olarak bildirime yazılacaktır.

5) 31/12/2002 tarihi itibarıyla 123 Nolu vadeli çekler hesabının borç kalanı 1.500.000 TL.dir. 124 nolu vadeli çekler reeskontu hesabının alacak kalanı 75.000.000 liradır. İşletme vadeli alınan çekleri tasarruf değeriyle değerlendirilmiş ve aşağıdaki kaydı yapmıştır.

31/12/2002	
657 REESKONT FAİZ GİD. HS.	75.000.000.-
657.03 Vadeli Çekler Reeskont Gid.	
124 VADELİ ÇEKLER REESKONT HS.	75.000.000

Alınan vadeli çeklerin MSUGT ne göre reeskonta tabi tutulması mümkündür. Ancak VUK' nun da vadeli çekleri değerlemesiyle ilgili bir hükme

rastlanmamaktadır. Esas itibariyle çeklerde vade uygulaması söz konusu değildir. Bu durumda vadeli çekler için ayrılan karşılık gideri kanunen kabul edilmeyen bir gider niteliği taşımaktadır ve ticari kara ilave edilir. Öte yandan 01.01.2003 tarihi itibariyle 124 nolu karşılık hesabı kapatılır ve reeskont faiz gelirleri hesabına gelir yazılır. 2002 yılı Bildiriminde ise ticari kardan düşülür. Başka bir ifade ile söz konusu gelir vergiden muaftır.

6) a) İşletme yıl içinde çeşitli tarihlerde usulsüzlük cezasına mani kalmış ve çeşitli tarihlerde toplam 4.000.000.- lira vergi cezası ödemiştir. Ödenen vergi cezaları 689 Diğer olağandışı gider ve zararlar hesabında izlenmektedir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 41. Maddesine göre ödenen vergi cezaları kanunen kabul edilmeyen bir giderdir.

b) İşletmenin artıklarının tarlasını kirlettiğini ileri süren bir çiftçi işletme aleyhine 75.000.000.- liralık tazminat davası açmış olup dava bilanço gününde devam etmektedir. İşletme MSUGT hükümlerine göre ileride karşılaşılabileceği bu tazminatı aşağıdaki kayıtlar gider yazmıştır.

31/12/2002	
689 DİĞER OLAĞANDIŞI GİD. VE	75.000.000
ZARARLAR HS.	
689.06 Tazminat Gideri	
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	75.000.000
KARŞILIKLARI HS.	
379.06 Tazminat Gid. Karşılığı	

Gelir Vergisi Kanunu'nun 41.maddesine göre ödenecek tazminatlar gider olarak kabul edilmemektedir. Ancak 2003 yılında mahkeme sonuçlandığında işletme 75.000.000 liranın altında bir cezaya maruz kalırsa aradaki fark konusu kalmayan karşılıklar hesabına gelir yazılacaktır. Söz konusu gelir 2003 yılı Bildiriminde vergiden muaf tutulacaktır.

c) 31/12/2002 tarihi itibariyle yapılan incelemede maliyeti 5.000.000 TL olan ve amortisman ayrılmayan bir demirbaşın çalındığı tespit edilmiş ve aşağıdaki kayıt yapılmıştır.

31/12/2002	
689 DİĞER OLAĞANDIŞI GİD. VE	5.000.000
ZARARLAR HS.	
689.09 Diğer Giderler	
265 DEMİRBAŞ HS.	5.000.000
265.08 Hesap Makinesi	

Vergi mevzuatı gereği çalınmadan doğan bu gider kanunen kabul etmemektedir.

7) 31/12/2002 tarihi itibarıyla 158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabının alacak kalanı 150.000.000 liradır. Söz konusu tutar MSUGT hükümlerine uygun olarak 654 karşılık giderlerinin borcuna gider yazılmıştır. VUK.'un 274,267 ve 268. Maddeleri hükümlerine göre yapılan incelemelerde 80.000.000 liralık giderin söz konusu madde hükümlerine uygun olmadığı tespit edilmiştir. Karşılık giderleri içerisinde yer alan bu tutar vergi mevzuatınca kabul edilemeyen bir gider niteliğindedir.

Bildirimin Doldurulması

Vergi mevzuatına yönelik incelemeler tamamlandıktan sonra bildirimin doldurulmasına temel oluşturacak verilerin derlenmesi amacıyla aşağıdaki tablo düzenlenebilir:

Ticari Kar		4.000.000.000
İlaveler		554.000.000
3 Nolu İşlemden	35.000.000	
Karşılık Giderleri		155.000.000
1 Nolu işlemden	75.000.000	
7 Nolu işlemden	80.000.000	
Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri		75.000.000
2 Nolu İşlemden	25.000.000	
4 Nolu İşlemden	50.000.000	
Genel Yönetim Giderleri		165.000.000
3 Nolu İşlemden	65.000.000	
4 Nolu İşlemden	100.000.000	
Reeskont Faiz Gideri		75.000.000
5 Nolu İşlemden	75.000.000	
Diğer Olağan Dışı Gider		84.000.000
Ve Zararları		
6.a nolu İşlemden	4.000.000	
6.b nolu İşlemden	75.000.000	
6.c nolu İşlemden	5.000.000	
İndirimler	—	
		4.554.000.000-TL
		Mali Kar

**BİLANÇO ESASINA GÖRE DEFTER TUTAN MÜKELLEFLERE AİT TİCARİ KARDAN MALİ
KARA ULAŞMAK İÇİN YAPILAN HESAPLAMAYI GÖSTEREN BİLDİRİM**

199... DÖNEMİ TİCARİ		Kar	(+) 4.000.000.000
		Zararı	(-)
TİCARİ KARA İLAVE EDİLECEK GİDER VE İNDİRİMLER	SATIŞ İNDİRİMLERİ	Satıştan İadeler	-
		Satış İskontoları	-
		Diğer İndirimler	-
	SATIŞLARIN MALİYETİ	Satılan Mamuller Maliyeti	-
		Satılan Ticari Mallar Maliyeti	-
		Satılan Hizmet Maliyeti	-
		Diğer Satışların Maliyeti	-
	FAALİYET GİDERLERİ	Araştırma ve Geliştirme Giderleri	-
		Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri	75.000.000
		Genel Yönetim Giderleri	165.000.000
	DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	Komisyon Giderleri	-
		Karşılık Giderleri	155.000.000
		Menkul Kıymet Satış Zararları	-
		Kambiyo Zararları	-
		Reeskont Faiz Gideri	75.000.000
		Diğer Gider ve Zararları	-
	FİNANSMAN GİDERİ	Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri	-
		Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri	-
	OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR	Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları	-
		Önceki Dönem Gider ve Zararları	-
		Diğer Olağandışı Gider ve Zararları	84.000.000
	TOPLAM		(+) 554.000.000
TİCARİ KARDAN İNDİRİLECEK KAZANÇ VE İRATLAR	BRÜT SATIŞLAR	Yurtiçi Satışlar	-
		Yurtdışı Satışlar	-
		Diğer Gelirler	-
	DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR	İştiraklerden Temettü Gelirleri	-
		Bağlı Oratlıklardan Temettü Gelirleri	-
		Faiz Gelirleri	-
		Komisyon Gelirleri	-
		Konusu Kalmayan Karşılıklar	-
		Menkul Kıymet Satış Karları	-
		Kambiyo Karları	-
		Reeskont Faiz Geliri	-
		Faaliyetle İlgili Diğer Gelir ve Karlar	-
	OLAĞAN DIŞI GELİR VE KARLAR	Önceki Dönem Gelir ve Karları	-
		Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	-
	TOPLAM		(-) -
	MALİ KAR veya ZARAR (1 + 2 + 3) (*)		4.554.000.000

KAYNAKÇA

-İrfan SARIKAYA-Vergi Dünyası-Sayı 158 Ekim 1995

-İbrahim Alpay DEMİRTAŞ-Ahmet ÇINAR-Vergi Dünyası-Sayı 168 Mart 1995

-VUK

-GVK

-KVK

-MSUGT.